

Što se više trudimo oko toga, to se ono što je u međuvremenu nazvano "sporom oko Sloterdajka" razvija u neobičnu kameleonsku aferu, insceniranu na različitim pozornicama. Gotovo svakodnevno posmatrači začuđeno trljaju oči jer spor stalno zadobija novo ruho. Pre je to bilo negodovanje – manje ili više tajno – zbog skandaloznog teksta o biološkom odgajivanju čoveka, teksta koji je proglašen fašistoidnim, ali koji nije baš svež, pošto je već godinu dana ranije bio pročitao, bez velikog uzbuđenja, pred publikom u Bazelu. (Obratite pažnju: nije ista stvar kada se isti tekst čita u Bazelu i u zamku Elmau!)

Iz negodovanja koje je izazvao tekst odmah se razvilo istorijsko-filozofsko takmičenje u disciplini nekrologije, po principu: ako kažeš da je moja kritička teorija mrtva, napisaću nekrolog tvom postmodernizmu. Iz svađe povređenih sujeta vidi se kako su i u našem filozofskom esnafu, uprkos svoj priči o kraju humanizma i budućnosti antropotehnika, ljudske slabosti osetne i neobuzdane. Malo je iznenađujuće, doduše, što jamci u ovim debatama, Platon, Hajne, Niče, Hajdeger i – *horrible dictu* – Robespjer, više puta, ponekad i na avanturistički način, menjaju strane i boje.

Svakako je žaljenja vredno to što se u žestini okršaja zabravilo oko čega bi se zapravo trebalo sporiti. Umesto da se diskutuje o poruci teksta ovog predavanja – koji je, kako smo već rekli, više provokativan nego kompetentan – svi redom složno ogovaraju prenosioca poruke; umesto da kažu ono što misle, oni iz predostrožnosti govore drugo – a to drugo može da se ispostavi kao Trojanski konj.

Filozofski obrazovan posmatrač, koji i pored – u najmanju ruku preuranjenog – objavljivanja smrti kritičke teorije, odlučno istrajava na svojem poslu kritike ideologije, ne čudi se

što je upravo Habermas pre gotovo četrdeset godina pravilno dijagnosticirao strukturne promene medijske javnosti. Nije samo Sloterdajk onaj ko nastupa preterano napadno. A intelektualne voajere, koji vole da vire kroz ključaonicu, više zadovoljava sukob oko ličnosti nego sukob oko stvari.

Ali, pošto borba ulazi u četvrtu rundu, kod publike se već vide znakovi umora, kada je reč o delu o "*personality*". Čitaoci, pomalo umorni od šou-programa, prisećaju da je jednom postojala i tema. Ernstu Tugenhatu treba zahvaliti što sada Sloterdajkove teze imamo u konciznom obliku iznesene (*Zeit* Nr. 39/99). Ali, na osnovu toga je jasno da se od početka nije radilo o sporu oko Sloterdajka. Sloterdajk je samo, sa njemu svojstvenim senzibilitetom za pitanja koja u ovom trenutku deluju na publiku, ukazao na probleme koji se na drugim mestima već odavno kompetentno razmatraju.

Odavno ljudi utiču na svoj razvoj

Ako se zanemari sva ničeanska filologija i hajdegerijanstvo, u problemskom polju koje je Sloterdajk označio pre svega se radi o tri pitanja:

1. Da li je "velika okvirna biološka priča" o evoluciji samo deskriptivna i *ex-post* objašnjenje, ili je i preskriptivna i prognostička? Drugačije rečeno: ako nas evolucionistička biologija uči da se svaka vrsta ili dalje razvija ili izumire, zašto to ne bi važno i za *homo sapiens*-a? I šta bi to značilo ako bismo pretpostavili da on neće izumreti?

2. Da li nam teza, koja je najkasnije sa Herderom postala uobičajena, govori kako je kulturna evolucija čoveka nastavak prirodne evolucije, kao i da *Homo sapiens sapiens* sada svoju prirodnu evoluciju uzima "u vlastite, naučno-tehničke ruke"

3. Pretpostavimo da se na oba prethodna pitanja može potvrdno odgovoriti — prema kojim bi onda principima i normama trebalo da razmatramo o evolutivnim promenama, kojima bismo podvrgli vlastitu vrstu, a onda eventualno i da odlučujemo o njima?

Nije potrebna ni naročita oštroumnost niti specijalističko obrazovanje da bi se primetilo da se, kao prvo, ova dva pitanja samo prividno tiču objektivnog, to jest "puko" biološko-evolutivnog stanja stvari i da, kao drugo, oba pitanja *de facto* moraju da dobiju potvrđan odgovor: evolucija je, konačno, barem kao naučni konstrukt, proizvod kulture. A da smo mi na naš razvoj već do sada, naukom i tehnikom, trajno uticali, i da i dalje utičemo, i nezavisno od metoda genetske tehnologije, to se ne može dovesti u pitanje. Imamo u vidu samo promene biološke budućnosti *homo sapiens*-a uz pomoć relativno nekontroverznih tehničkih dostignuća kao što je pronalazak naočara, razvoj antibiotika ili proizvodnja insulina.

Ali ne smemo zaboraviti na područje koje se sada eksplozivno razvija. Čovek je — bez ikakve genetske antropotehnike — već zapanjujuće mnogo razvio svoju kognitivnu aparaturu: internet, shvaćen kao po čitavom svetu rasprostranjena decentralizovana DAI (Distributed Artificial Intelligence), spada u kulturne antropotehnike pred čijim dostignućima blede sve nekadašnje fantazije o Golemu i Frankenštajnu — a da i ne pominjemo miševe koji navodno postaju inteligentniji.

Iu samom užem biološkom polju, koje mi ovde s dobrim razlogom, zbog sećanja na "nepo-novljivo mračne godine", ne posle, već pre 1945, nerado nazivamo "odgajivanjem", stoji to da smo mi ljudi u svoju režiju preuzeli jedan deo naše evolucije. Ne mislim na produkciju "boljeg", "višeg" čoveka, što se u stručnim krugovima lakonski naziva "terapija poboljšavanja" (*enhancement therapy*) i u velikoj se meri tabuizira. Mislim na genetički inženjering, koji danas može da dospe i do molekularnobiološke dijagnoze heterozigotno prenesenih naslednih bolesti, i koje je već, doduše indirektno, promenio Genpool vrste. Opasnost zvanu *backdoor to eugenics* osetio je Troj Daster već 1990. godine i mora se priznati: nisu bili zadovoljavajući argumenti koji su navedeni protiv toga i čiji zadatak je bio da oslabe tu opasnost.

Jasno vidimo da Sloterdajk u jednom pogledu ima pravo (bez obzira na to da li je stvarno tako mislio ili ne): centralno je postalo pitanje o pravilima i normama uz čiju pomoć u pojedinačnim spornim slučajevima moramo odlučivati za genetsku intervenciju ili protiv nje. Ne tek u budućnosti, u kojoj će se čovek uzgajati, i za koju se nadamo da nikada neće nastupiti, već više desetina godina unazad, a i sada, u sve većoj meri. Pogrešnom mišljenju koje propagira Kristijan Gajer (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 16. septembar), da Sloterdajkov govor legitimše već to što je do sada "nametljiva aktuelnost te teme u ovom veku bila u značajnoj nerasazmeri sa njenom filozofskom obradom", lako se može doskočiti: dovoljan je pogled na literaturu i na mnogobrojne institucije koje s mnogo znanja i uspeha rade na donošenju biopolitičkih odluka. Imamo na umu prve ekspertize stručnjaka za etiku u saveznom ministarstvu za istraživanja početkom osamdesetih godina, ili širok društveni diskurs Komisije za ispitivanje genetske tehnologije. Naše pamćenje ne sme da bude tako kratkoročno pa da se ne prisetimo makar prošlogodišnje i ovogodišnje burne javne debate o "biotehničkoj konvenciji".

Ipak — to nije sve; Sloterdajku je stalo do elite. Da posezanje za užasom uzgoja ljudi nije bilo sasvim ozbiljno, vidi se po tome što Sloterdajk iznenada opet nudi koncept koji se orijentiše

"prema premisama liberalnog obrazovanja elite" (intervju u *Tagespiegel*, 19. septembar). Misao o takmičenju u optimizaciji, koja se otkriva iza toga, pokazuje se, međutim, kao kulturološki eksploziv za samouništenje ranije propagiranog odgoja ljudi.

Dakle, značaj Sloterdajkovog govora o "ljudskom vrtu" ne leži u zabludeloj ideji uzgoja, već samo u opisanoj funkciji uzgoja masovnim medijima. Kao podtekst spora oko ljudskog vrta delovala je prošle nedelje lansirana vest da su genetičari iz Švajcarske i SAD uspeali da "stvore minijaturne životinje sposobne za život", što je Norbertu Lasau u *Welt*-u od 24. septembra očigledno bio dovoljan povod za udarni tekst koji daje odgovor na mučno pitanje: "Prvi korak ka minijaturnom čoveku?" Sve dok debata o genetskoj

tehnologiji mora da računa na ovakav publicitet, etika biologije i genetike nije na zadovoljavajući način uradila svoj domaći zadatak. Pokazuje se da je debata o etičkim pravilima antropotehnike, doduše, kompetentno vođena, ali očigledno ne u dovoljno širokoj javnosti.

Utoliko je Sloterdajk obavio svoju dužnost. Sada može da ide i da nastavi rad na svojem projektu "Sfera". Ili, možda, da se u nekoj laboratoriji za uzgoj biljaka obavesti koliko je ono što je on svojim naježenim slušaocima nacrtao kao omen na zidu zamka u Elmau teško ostvariti već na šećernoj repi ili kukuruzu — a o čoveku da ne govorimo.

Objavljeno u: Die Zeit, Nr. 40, 30.9.1999.

Valter Cimerli (Walther Ch. Zimmerli), predavao filozofiju, između ostalog u Braunšvajgu, Bambergu i od 1996. u Marburgu. Objavio je preko 40 knjiga (između ostalog: *Die Frage nach der Philosophie* (1986), *Technologisches Zeitalter oder Postmoderne?* (1991), *Technikverantwortung in der Unternehmenskultur* (u saradnji sa Folkerom Brenekeom, 1994) *Ethik in der Praxis. Wege zur Realisierung einer Technikethik* (1998)), i 400 članaka, a bavio se i pitanjima filozofije tehnike i etičkim problemima medicine, biologije i genetskog inženjeringa. Od 1984. do 1990. bio je predsedavajući Saveta "Čovek i tehnika" u Savezu nemačkih inženjera, a od 1986. član Akademije za etiku medicine.